

Вільгельм Гаўф
(Wilhelm Hauff)

ГІСТОРЫЯ ПРА АДСЕЧАНУЮ РУКУ (Die Geschichte von der abgehauenen Hand)

Нарадзіўся я ў Канстанцінопалі. Мой бацька служыў драгаманам у Порце і, акрамя таго, вёў даволі прыбытковы гандаль ароматычнымі эсэнцыямі і шаўковымі тканінамі. Ён даў мне добрае выхаванне, часткова навучаючы мяне сам, а часткова даручаючы заняткі нашаму святару. Спачатку бацька планаваў перадаць мне сваю справу, аднак я паказаў вялікія здольнасці, і таму, па парадзе аднаго сябра, ён вырашыў вучыць мяне на лекара (тым больш што лекар, калі яны адукаваныя крыху лепш за звычайных махляроў, якія швэндаюцца па рынку, могуць дасягнуць у Канстанцінопалі значнага поспеху). У наш дом прыходзіла шмат франкаў, і вось адзін з іх пераканаў майго бацьку адпусціць мяне на ягоную радзіму, у горад Парыж, дзе гэтай спецыяльнасці навучаюць бясплатна і найлепшым чынам. Да таго ж ён без усялякай платы ўзяўся суправаджаць мяне туды на зваротным шляху. Бацька мой, які і сам у маладосці вандраваў, даў згоду, і франк сказаў, каб я рыхтаваўся да ад'езду праз тры месяцы. А я проста шалеў ад радасці пабачыць чужыя землі.

Нарэшце франк зрабіў усе справы і пачаў рыхтавацца да падарожжа. Вечарам перад ад'ездам бацька завёў мяне ў сваю спальню. Там убачыў я на стала прыгожае адзенне і зброю. Аднак наймацней прываблівала мой позірк вялікая купа залатых, бо яшчэ ніколі не бачыў я адразу столькі грошай. Бацька абняў мяне і сказаў: "Вось, мой сыне, я падрыхтаваў табе ў дарогу адзенне. Гэтая зброя цяпер таксама належыць табе. Яе даў мне твой дзед, калі я выпраўляўся на чужыну. Я ведаю, ты валодаеш зброяй. Ніколі не карыстайся ёю, каб напасці, аднак для абароны бі на поўную моц. Маёмасць мая невялікая. Паглядзі, я падзяліў яе на тры часткі: адну аддаю табе, другая застанецца мне на пражыццё і на чорны дзень, трэцяя ж будзе для мяне святой і недатыкальнай, яна паслужыць табе ў цяжкую часіну". Так казаў мой бацька, і ў ягоных вачах блішчалі слёзы; напэўна, ён прадчуваў, што мы ніколі ўжо больш не пабачымся.

Падарожжа прайшло добра, хутка мы прыплылі ў краіну франкаў і яшчэ праз шэсць дзён дабраліся да вялікага горада Парыжа. Тут мой франкскі сябар наняў для мяне пакой, а таксама параіў ашчадна выдаткоўваць грошы, якіх было ў мяне дзве тысячы талераў. Я пражыў у Парыжы тры гады, вывучаючы ўсё, што павінен ведаць адукаваны лекар, аднак схлусіў бы, калі б сказаў, што заставаўся там з ахвотаю. Звычай і гэтага народа не падабаліся мне, да таго ж у мяне было там вельмі мала блізкіх сяброў; што праўда, тыя нешматлікія былі вельмі годнымі маладымі людзьмі.

Туга па радзіме ўсё больш адольвала мяне, ды і пра бацьку не меў я ўвесь гэты час ніякіх звестак, і таму вырашыў пры першай зручнай нагодзе вярнуцца дадому.

І вось з краіны франкаў у Высокую Порту адпраўлялася дыпламатычнае прадстаўніцтва. Я наняўся хірургам у суправаджэнне пасла і шчасліва дабраўся да Стамбула. Аднак бацькоўскі дом быў зачынены, і суседзі, пабачыўшы мяне, здзівіліся, бо бацька ўжо два месяцы як памёр. Святар, што калісьці вучыў мяне, прынёс ключы. Самотны і пакінуты сноўдаўся я па асірацелым доме і знаходзіў усё такім жа і на тым самым месцы, як яно было пры бацьку. І толькі грошай, пра якія ён мне казаў, нідзе не было. Я спытаўся пра іх у святара, і той, пакланіўшыся, адказаў: “Ваш бацька памёр святым чалавекам. Усе свае грошы ён перадаў царкве”. Гэта было і ёсць для мяне загадкай. Аднак што я мог зрабіць? Супраць святара ў мяне не было сведкаў, таму заставалася толькі суцяшацца тым, што ён не забраў разам з грашамі бацькаў дом і тавары.

Гэта было першае няшчасце, якое напаткала мяне. Потым яны пасыпаліся адно за адным. Я не займеў шырокай вядомасці як лекар, таму што саромеўся карыстацца тымі прыёмамі, якімі так плённа паслугоўваюцца рыначныя махляры, і мне паўсюль не ставала бацькавай падтрымкі, бо ён мог бы ўвесці мяне ў колы багатых і магутных людзей. Да таго ж бацькавы пакупнікі пасля ягонай смерці рассяліся, а новыя набываюцца марудна. І вось аднойчы, калі я зноў у распачы разважаў пра сваё становішча, мне прыйшло на памяць, што калі я жыву ў замежжы, то часта бачыў там сваіх суайчыннікаў. Яны вандравалі па краіне і прапаноўвалі на рынках і кірмашах розныя тавары. Я згадаў таксама, што іхнія заморскія тавары заўсёды ахвотна куплялі і што такі гандаль можа прынесці вялікае багацце. Такім чынам і было прынятае маё рашэнне. Я прадаў бацькоўскі дом, частку грошай аддаў на захаванне надзейнаму сябру, а на астатнія купіў тавараў, якія за морам лічыліся рэдкімі: шалі, шаўковыя тканіны, пахошчы і алей, – арандаваў месца на караблі і выправіўся ў другое падарожжа ў краіну франкаў.

Ледзь толькі ўмацаванні Дарданэлаў засталіся за спіною, лёс, здавалася, зноў пачаў мне спрыяць. Паездка наша была кароткаю і прыемнай. Я хадзіў па мястэчках і гарадах і паўсюль знаходзіў удзячных пакупнікоў. Сябар перасылаў мне са Стамбула ўсё новыя і новыя запасы, і маё багацце расло з кожным днём. І вось аднойчы, калі грошай было ўжо дастаткова для вялікага прадпрыемства, я сабраўся і пайшоў у Італію. Дзе-нідзе па дарозе я спыняўся, каб выкарыстаць сваё лекарскае майсэрства, і гэта таксама давала неблагі прыбытак. Прыходзячы ў чарговы горад альбо мястэчка, я абвешчаў, што тут знаходзіцца грэцкі лекар, які ацаліў мноства хворых. І сапраўды, мае бальзамы і лекі прыносілі мне пэўную колькасць цэхінаў.

Так вандруючы, нарэшце дабраўся я да італьянскага горада Фларэнцыі. Я меркаваў прабыць там доўга, часткова таму, што гэты горад спадабаўся мне, а часткова

таму, што хацеў адпачыць ад цяжкасцяў валацужнага жыцця. Я арандаваў лаўку ў гарадскім квартале Санта Крочэ, а ў карчме, што стаяла недалёка адтуль, наняў два цудоўныя пакоі з балконам. Потым я распаўсюдзіў абвесткі, дзе гаварылася, што я лекар і купец. Ледзь толькі паспеў я адчыніць маю лаўку, як туды валам павалілі пакупнікі. І хоць кошты ў мяне былі крыху вышэйшымі, чым у маіх суседзяў, прадаваў я больш, бо заўжды быў ветлівым і добразычлівым. Так я пражыў у Фларэнцыі чатыры цудоўныя дні, і вось аднойчы вечарам, зачыніўшы лаўку і папаўняючы, паводле старой завяздзёнкі, слоікі з мазімі, я заўважыў у адной з іх паперку, якую, наколькі мне помнілася, туды не клаў. Я разгарнуў цыдулку і знайшоў там запрашэнне прыйсці сёння ноччу роўна ў дванаццаць гадзін на мост Понтэ Вэк'ё. Я доўга гадаў, хто ж мог запрасіць мяне туды, і падумаў – бо не ведаў у Фларэнцыі аніводнай душы, што мяне хутчэй за ўсё хочуць правесці да нейкага хворага. Я пастанавіў ісці, але ўзяць з сабою дзеля ўласнае бяспекі падараваную мне бацькам шаблю.

Бліжэй да поўначы я выправіўся ў дарогу і хутка прыйшоў на Понтэ Век'ё. На мосце было пуста і бязлюдна, але я вырашыў чакаць, пакуль не высветліцца, хто ж мяне сюды клікаў. Ноч была халодная, ярка свяціў месяц. Я стаяў і пазіраў з моста ўніз, дзе пераліваліся ў месяцовым святле хвалі Арна. У гарадскіх касцёлах прабілі поўнач. Я выпрастаўся і ўбачыў перад сабою высокага чалавека. Постаць ягоная хавалася пад доўгім чырвоным плашчом, крысом якога ён захінаў сабе твар.

Спачатку мяне працяў лёгкі страх ад такога раптоўнага з'яўлення гэтага чалавека ў мяне за спінаю, аднак я хутка авалодаў сабою і сказаў: “Калі гэта вы загадалі мне прыйсці сюды, то ласкава прашу патлумачыць мне сваю волю”.

Чырвоны плашч павярнуўся і павольна вымавіў: “Ідзі за мной!” Ды мне стала неяк вусцішна ісці сам-насам з гэтым незнаёмцам, таму я не зрушыў з месца і сказаў: “Не, спадар. Прашу вас спачатку растлумачыць мне, куды мы ідзем, а таксама адкрыць на хвілінку свой твар, каб я мог пераканацца, што вы не задумалі супраць мяне злога”.

Аднак чырвоны, падобна, застаўся абыякавым да маіх словаў: “Калі ты не хочаш, Цалёўкас, то заставайся”, – сказаў ён і пайшоў далей.

Тут я ўспыхнуў: “Вы мяркуеце, што такі чалавек, як я, дазволіць глуміцца з сябе кожнаму дурню і будзе халоднай ноччу дарэмна чакаць на мосце?!” Трыма скачкамі дагнаў я незнаёмца, схопіў яго за крысо плашча і, трымаючы другой рукой шаблю, закрычаў яшчэ гучней. Аднак плашч застаўся ў маёй руцэ, а незнаёмец знік за першым жа вуглом. Мой гнеў пакрысе сціх, тым больш што я меў у руках плашч, які мог быць ключом да разгадкі гэтай незвычайнай начной прыгоды.

Я захутаўся ў плашч і рушыў дадому, аднак не зрабіў і сотні крокаў, як нехта ўшчыльную наблізіўся да мяне і прашаптаў на франкскай мове: “Прыміце да ведама,

граф, што сённяя ноччу нічога не атрымаецца". Ды не паспеў я азірнуцца, як незнаёмец ужо знік, і я зноў пабачыў толькі мільгатанне ценю на сценах дамоў. Тое, што словы гэтыя адрасаваліся плашчу, а не мне, не выклікала сумневу, аднак ніякім чынам не тлумачыла маіх прыгодаў. Раніцай наступнага дня я вырашыў, як буду дзейнічаць. Спачатку я хацеў даць аб'яву, нібыта знайшоў плашч. Аднак тут існавала верагоднасць, што яго забярэ нейкая трэцяя асоба, і я застануся ні з чым. Разважаючы так, я больш уважліва разгледзеў

плашч. Ён быў зроблены з цяжкага генуэзскага аксаміту, падбіты каракулем і багата аздоблены золатам. Цудоўны выгляд плашча падштурхнуў мяне да іншага рашэння, якое я і паспяшаўся выканаць.

Я прынёс плашч у лаўку і выставіў яго на продаж. Кошт, аднак жа, прызначыў такі высокі, што – у гэтым я быў упэўнены – ніхто не захацеў бы яго купіць. Сэнс маёй задумы быў у тым, каб уважліва разгледзець кожнага, хто зацікавіцца футрам. Бо хоць я і бачыў незнаёмца, які згубіў праз мяне свой плашч, толькі мімаходам, не было сумневу, што я пазнаў бы ягоную постаць сярод тысячы іншых. Траплялася шмат ахвотных купіць плашч, выключная прыгажосць якога прываблівала да сябе позіркі, аднак ніводзін з іх нават адалена не нагадваў майго незнаёмца, ніводзін не захацеў заплаціць высокі кошт у дзвесце цэхінаў. Таксама звярнуў я ўвагу на тое, што калі я пытаўся ў таго ці іншага, ці не бачыў ён у Фларэнцыі яшчэ аднаго такога плашча, кожны адказваў, што не, не бачыў, і спяшаўся запэўніць мяне, нібыта ўпершыню сустракае такую дарагую і густоўную рэч.

Ужо вечарэла, калі ў лаўку прыйшоў адзін малады чалавек, які часта бываў у мяне і сёння таксама шмат заглядаўся на плашч. Ён кінуў на стол кашалёк з цэхінамі і крыкнуў: “Богам клянуся, Цалёўкас, я мушу мець гэты плашч, нават калі аддам за яго апошнія грошы!” З гэтымі словамі ён пачаў пералічваць свае залатыя. Я быў моцна збянтэжаны: плашч вывешваўся толькі дзеля таго, каб прывабіць позірк майго незнаёмца, а тут прыходзіць нейкі малады вар’ят і хоча заплаціць неверагодны кошт. Што мне яшчэ заставалася? Я саступіў яму, бо, паглядзеўшы на ўсё з іншага боку, вырашыў узнагародзіць сябе за начныя прыгоды такім вось цудоўным чынам. Юнак захутаўся ў плашч і пайшоў, але неўзабаве вярнуўся, трымаючы ў руках паперку, якую знайшоў у плашчы. “Цалёўкас, – прамовіў ён, – гэта да плашча не дачынення не мае”.

Абыякава ўзяў я цыдулку, але потым убачыў, што там было напісана: “Прынясі плашч сёння ў вядомы час на Понтэ Век’ё, і чатырыста цэхінаў – твае”.

А каб на мяне пярун! Я сам так па-дурному аддаў сваё шчасце і звёў на нішто ўвесь сэнс маёй задумы! Доўга не разважаючы, схапіў я дзвесце цэхінаў, дагнаў юнака, які купіў у мяне плашч, і сказаў: “Дарагі дружа, вазьмі назад свае цэхіны і аддай мне мой плашч – на жаль, я ніяк не магу прадаць яго”. Такі стан рэчаў пасля шчаслівага завяршэння гандлю – а ён жа сапраўды лічыў, што яму пашэнціла, – раззлаваў хлопца, ён пачаў абзываць мяне дурнем, і справа ўрэшце дайшла да бойкі. Мне ўдалося ў гэтым гармідары выхапіць плашч, і я ўжо хацеў кінуцца наўцёкі, але маладзён паклікаў на дапамогу паліцыю, і нас з ім пацягнулі ў суд. Суддзя быў вельмі здзіўлены нашым выпадкам і прысудзіў аддаць плашч майму супраціўніку. Аднак я прапаноўваў юнаку дваццаць, пяцьдзсят, восемдзсят ды нават і сто цэхінаў звыш ягоных двухсот, калі ён верне мне мой плашч. Чаго не змаглі просьбы, зрабіла золата. Ён узяў мае сумленна заробленыя цэхіны, а я трыюмфальна забраў сабе плашч, не дбаючы пра тое, што цяпер уся Фларэнцыя будзе лічыць мяне вар’ятам. Я быў абыякавы да меркавання іншых, бо ведаў лепш за іх, што выйграю яшчэ ў гэтым гандлі.

З нецярпліваасцю чакаў я ночы. У той жа час, што і ўчора, я скіраваўся, трымаючы пад пахаю плашч, на Понтэ Век’ё. З апошнімі ўдарамі звона з цемры вынырнула постаць і рушыла да мяне. Несумненна, гэта быў учарашні незнаёмец. “Плашч пры табе?” – спытаўся ён. – “Так, спадар, – адказаў я. – Але ён каштаваў мне сотні цэхінаў”. – “Ведаю, – адказаў незнаёмец. – Зірні сюды. Тут чатырыста”. Мы падышлі да шырокіх парэнчаў моста і пералічылі залатыя. Іх было чатырыста. Як звабна блішчэлі яны ў месяцавым святле, як радавалася маё сэрца іх бляску! Ах, не адчувала яно, што гэта была ягоная апошняя радасць! Я засунуў грошы ў торбу і ўжо хацеў лепш разгледзець прызнага незнаёмца, аднак на твары ягоным была маска, з якой на мяне страшна пазіралі цёмныя вочы.

“Спадар, я вельмі ўдзячны вам за вашу дабрыню, – сказаў я. – Што загадаеце рабіць далей? Аднак скажу адразу: я не згодзен ні на што супрацьзаконнае”.

“Дарэмна турбуецца, – адказаў ён, накідваючы на плечы плашч. – Мне патрэбная ваша лекарская дапамога. Аднак жа не для жывога, а для памерлага”.

“Як гэта?!” – укрыкнуў я, не ў змозе схаваць здзіўленне.

“Я прыехаў на чужыну разам са сваёй сястрою, – пачаў ён і зрабіў мне знак рукой, каб я ішоў за ім. – Тут я жыў у аднаго сябра нашага дому. Мая сястра раптоўна памерла ўчора ад адной хваробы, і сваякі хочучь заўтра пахаваць яе. Аднак паводле старажытнага звычаю, усіх памерлых з нашай сям’і належыць хаваць у фамільным склепе. Многія з тых, хто паміраў на чужыне, былі забальзамаваныя і прывезеныя дадому. Сваякам я аддам толькі цела, а бацьку завязу галаву, каб ён мог апошні раз зірнуць на сваю дачку”.

Звычай адразаць галовы дарагім крэйным падаўся мне жудасным, аднак я не наважыўся сказаць пра гэта, баючыся абразіць незнаёмца. Я толькі запэўніў яго, што меў справу з бальзамаваннем трупаў, і папрасіў правесці мяне да памерлай; але потым усё ж не стрымаўся і запытаў, чаму ўсё гэта трэба рабіць у такой таямніцы і ноччу. Ён адказаў мне, што сваякам ягоныя намеры падаюцца вельмі жорсткімі, і днём яны будуць чыніць перашкоды ажыццяўленню задуманага; калі ж ён патаемна адрэжа галаву, то яны ўжо нічога не змогуць зрабіць. Вядома, ён мог бы проста прынесці мне галаву, аднак зразумелыя пачуцці не дазволілі яму самому адцяць яе.

Тым часам мы падышлі да вялікага багатага дома, на які мой спадарожнік паказаў мне як на мэту нашай начной вандроўкі. Мы прамінулі парадны ўваход, нырнулі ў маленькую брамку, якую незнаёмец старанна зачыніў за сабой, і ў цемры пачалі падымацца па цесных сходах. Яны прывялі ў цьмяна асветлены калідор, з якога мы трапілі ў пакой, дзе свяціла падвешаная пад столь лямпа.

У гэтай святліцы і стаяў ложка з трупам. Незнаёмец затуліў твар, жадаючы, напэўна, схаваць слёзы. Потым паказаў мне на ложка і загадаў добра і хутка выканаць сваю працу, пасля чаго скіраваўся да дзвярэй.

Я дастаў інструменты, якія як лекар заўжды трымаў пры сабе, і наблізіўся да ложка. Бачная была толькі галава трупа, але яна была такая прыўкрасная, што мяне міжволі ахапіў глыбокі жаль. Даўгія цёмныя косы, аблічча бледнае, вочы заплюшчаныя. Я зрабіў надрэз на скуры, як гэта звычайна робяць лекары, перш чым адрэзаць нейкую частку цела. Затым узяў свой самы востры нож і адным ударам рассек горла. Але які жых! Мёртвая расплюшчыла вочы – і адразу ж ізноў апусціла вейкі, з глыбокім стогнам толькі цяпер выдыхнуўшы з сябе жыццё. І ў тое самае імгненне з раны хлынуў на мяне струмень гарачай крыві. Я зразумеў, што ўпершыню запэцкаў рукі забойствам. А тое, што дзяўчына

памерла, не выклікала сумневу, бо ад такой раны паратунку не было. Хвіліну я стаяў, скамянелы ад таго, што адбылося. Чырвоны плашч падмануў мяне, або ў ягонай сястры была толькі ўяўная смерць? Апошняе падавалася мне найбольш верагодным. Аднак я не мог сказаць брату памерлай, што дзяўчыну можна было б абудзіць куды меншай, зусім не смяротнай ранай, і таму вырашыў адрэзаць галаву да канца. Няшчасная прастагнала яшчэ раз, балесна выцягнулася і памерла. Жах ахапіў мяне, і я, не чуючы пад сабою ног, кінуўся са святліцы. У калідоры было цёмна, лямпу нехта патушыў. Не заўважна было ніякага следу майго спадарожніка, і я мусіў у цемры навобмацак паўзці ўздоўж сцяны, каб трапіць на сходы. Нарэшце я знайшоў іх і, то падаючы, то спаўзаючы, пайшоў уніз. Аднак і ўнізе нікога не было. Дзверы аказаліся адчыненымі, і я ўздыхнуў з палёгкаю, калі нарэшце апынуўся на вуліцы, бо знаходзіцца ў гэтым доме было нясцерпна. Жах падганяў мяне, і я паімчаўся на сваю кватэру, зарыўся там у падушкі, як у бярогу, каб забыцца на тое жахлівае, што я ўчыніў. Ды сон не ішоў да мяне, і ледзь толькі заняўся світанак, я зноў пачаў баяцца арышту. Было зразумела, што той чалавек, які наслаў на мяне – а цяпер мне бачылася ўсё менавіта так! – гэтае пракляцце, нізавошта мяне не выдасць. Таму я палічыў найлепшым пайсці гандляваць у сваю лаўку, удаючы як мага больш бестурботнага чалавека. Але ж мой Божа! Новыя акалічнасці, якія заўважыў я толькі цяпер, памножылі мой смутак. Пры мне не было ні маёй шапкі, ні пояса, ні нажа. Я забыўся іх, напэўна, у пакоі забітай або, сабе на пракляцце, згубіў па дарозе. Першае выглядала найбольш праўдападобным, і цяпер было вельмі лёгка выкрыць мяне як забойцу.

Я адчыніў у звычайны час сваю лаўку, і мой сусед – чалавек вельмі кампанейскі – завітаў да мяне, як рабіў гэта кожную раніцу. “Ці чулі вы жудасную гісторыю, што здарылася сёння ноччу?” – спытаўся ён. Я зрабіў выгляд, што нічога не ведаю. “Як? Вы не ведаеце таго, пра што гаворыць увесь горад? Не ведаеце, што найцудоўнейшая кветка Фларэнцыі – Б’янка, дачка губернатара, – была забітая гэтай ноччу? Мой Божа, яшчэ ўчора бачыў я, як яна радасная ехала па вуліцы са сваім жаніхом! А на сёння ж было прызначана вяселе!”

Кожнае слова суседа, быццам страла, упівалася мне ў сэрца. І гэтая пакута вярталася зноў і зноў, бо кожны, хто заходзіў у маю лаўку, расказваў мне пра забойства, і новае апавяданне было страшнейшым за папярэдняе. Але ніхто не мог пераказаць той жах, які перажыў я сам.

Бліжэй да абеду ў лаўку прыйшоў чалавек і прапанаваў мне адпусціць усіх пакупнікоў. “Сіньёр Цалёўкас, – звярнуўся ён да мяне, трымаючы згубленыя ўчора рэчы, – гэта належыць вам?” Я памкнуўся было ўсё адмаўляць, аднак, пабачыўшы праз прачыненыя дзверы майго гаспадара і шмат іншых знаёмых, зразумеў, што хлусня гэтая не выратуе становішча, бо кожны можа паказаць супраць мяне.

Судовы чыноўнік загадаў мне ісці за ім. Мы прыйшлі ў вялікі будынак, у якім я хутка пазнаў турму, і ён зачыніў мяне ў цямніцы.

Там на самоце задумаўся я пра сваё жахлівае становішча. Думка, што я – няхай нават і супраць волі – зрабіўся забойцам, не адступалася ад мяне. І я не мог таксама не прызнаць, што бляск золата затуманіў мне розум, інакш хіба мог бы я так бяздумна трапіць у пастку! Праз дзве гадзіны пасля ўвязнення мне загадалі выйсці з цямніцы. Вялізныя сходы вялі ўніз, у вялікую залу. Вакол доўгага, засланага чорным стала сядзелі дванаццаць мужоў, пераважна старых. Уздоўж сцен цягнуліся лаўкі, на якіх размясціліся прадстаўнікі фларэнтыйскай арыстакратыі, а на галерэі ўверсе шчыльна тоўпіліся гледачы. Калі мяне падвялі да чорнага стала, падняўся чалавек з панурым і сумным абліччам. Гэта быў губернатар. Ён сказаў, што як бацька забітай ён не можа быць суддзём і гэтым разам перадае свае паўнамоцтвы найстарэйшаму сенатару. На выгляд таму было не менш за дзевяноста гадоў. Ён стаяў сагнуўшыся, скроні ягоныя былі пакрытыя рэдкімі белымі валасамі. Ды агонь гарэў у ягоных вачах, і голас старога гучаў моцна і ўпэўнена. Спачатку ён спытаўся, ці гэта я здзейсніў забойства. Я папрасіў яго выслухаць мяне і смелым пераканаўчым голасам раскажаў, што я павінен быў зрабіць і што ведаў. Я заўважыў, што падчас апавядання губернатар то бялеў, то чырванеў, а калі я скончыў, ён гнеўна закрычаў: “Як, нікчэмны? Ты хочаш цяпер абвінаваціць некага іншага ў злачынстве, якое ўчыніў праз сваю сквапнасць?!”

Аднак сенатар асудзіў ягонае ўмяшальніцтва, бо ён сам перадаў свае правы, а таксама заўважыў, што ён бяздоказна абвінавачвае мяне ў карыстальніцтве, бо, паводле ягоных жа словаў, у забітай нічога не знікла. Ён пайшоў яшчэ далей і патлумачыў губернатару, што той мусіць даць справаздачу аб жыцці ягонае дачкі, бо толькі ведаючы ўсе акалічнасці, можна меркаваць, праўду я сказаў альбо не. На гэтым сенатар спыніў сённяшняе паседжанне, як ён патлумачыў, з прычыны пільнае неабходнасці азнаёміцца з перададзенымі губернатарам паперамі памерлай. Мяне прывялі назад у маю вязніцу, дзе я зноў і зноў перажываў гэты страшны дзень, пестуючы разам з тым надзею, што адшукаецца хоць якая-небудзь сувязь паміж забітай і чырвоным плашчом. Поўны спадзяванняў, ступіў я назаўтра ў судовую залу. На стала было шмат лістоў. Стары сенатар спытаўся ў мяне, ці мой гэта почырк. Я паглядзеў на паперы, і мне падалося, што напісаныя яны той самай рукой, што і дзве атрыманыя мною цыдулкі. Гэта я і сказаў сенатару. Аднак словы мае не былі прынятыя да ўвагі, і мне заўважылі, што маё аўтарства відавочнае, тым больш пад лістамі стаіць подпіс “Ц.” – першая літара майго імені. У лістах жа гэтых утрымліваліся пагрозы на адрас памерлай і папярэджанні наконт вяселя, прычым усе яны былі цалкам ажыццёўленыя.

Губернатар даваў дзіўныя тлумачэнні адносна маёй асобы, і наогул абыходзіліся са мною сёння недаверліва і сурова. Каб апраўдацца, я спаслаўся на паперы, якія павінныя былі знайсціся ў маім пакоі. Аднак мне было заяўлена, што там ужо шукалі і нічога не

знайшлі. Так пад канец гэтага дня я страціў рэшткі надзеі, і калі мяне прывялі ў судовую залу на трэці дзень, я пачуў, што мяне за спланаванае і здзейсненае забойства асудзілі на смяротнае пакаранне. Такі вось выпаў мне лёс. Мала таго, што пакінуў я тое адзінае, што было мне яшчэ дарагім на гэтай зямлі, – маю радзіму, дык яшчэ мушу, няшчасны, памерці ад сякеры ў самым росквіце гадоў.

Вечарам жажлівага дня, які вырашыў мой лёс, сядзеў я ў самотнай сваёй вязніцы. Надзея пакінула мяне, а ўсе думкі былі пра смерць. Раптоўна дзверы турмы адчыніліся і зайшоў нейкі чалавек. Ён доўга моўчкі глядзеў на мяне. “Вось так давалося нам зноў сустрэцца, Цалёўкас”, – прамовіў ён. Пры цьмяным святле лямпы я не пазнаў яго, аднак гучанне ягонага голасу разварушыла ўва мне старыя ўспаміны. Ну канечне, гэта быў Валеці, адзін з нешматлікіх сяброў, якіх я знайшоў падчас навучання ў Парыжы. Ён раскажаў, што выпадкам трапіў у Фларэнцыю, дзе бацька ягоны быў паважаным чалавекам, пачуў пра маю гісторыю і прыйшоў сюды, каб ад мяне самога даведацца, як мог я ўчыніць такое цяжкое злачынства. Я раскажаў яму сваю гісторыю. Ён быў вельмі здзіўлены і заклінаў мяне расказаць яму, свайму адзінаму сябру, усю праўду, каб не ісці на пакуты з цяжарам хлусні. Я прысягнуў яму ўсімі святымі, што раскажаў чыстую праўду і што няма на мне іншай віны, акрамя той, што, аслеплены бляскам золата, не мог заўважыць неверагоднасці апаবাদання незнаёмца. “Дык ты не быў знаёмы з Б’янкай?” – спытаўся ён. Я запэўніў яго, што ніколі не сустракаўся з ёю. Валеці раскажаў мне, што смерць гэтая ахінутая глыбокай таямніцай, што губернатар патрабуе найхутчэйшага выканання прысуду і што ходзяць чуткі, нібыта я даўно ўжо быў знаёмы з Б’янкай і забіў яе з рэўнасці, калі яна вырашыла выйсці замуж за іншага. Я заўважыў яму, што словы гэтыя куды лепш пасуюць чырвонаму плашчу, але я ніяк не змагу даказаць ягоны ўдзел у забойстве. Валеці са слязамі абняў мяне і паабяцаў зрабіць усё, каб выратаваць мне жыццё. Я не меў асаблівай надзеі, аднак ведаў, што Валеці чалавек разумны і дасведчаны ў юрыспрудэнцыі і зробіць усё магчымае для майго выратавання. Два доўгія дні прайшлі ў невядомасці. Нарэшце з’явіўся Валеці і сказаў: “Я прынёс табе суцяшэнне, аднак жа і яно не радаснае. Ты застанешся жыць і цябе выпускаць на свабоду, аднак ты страціш адну руку”. Узрушана дзякаваў я майму сябру за выратаванае жыццё. А ён сказаў мне, што губернатар быў няўмольны адносна перагляду справы, аднак урэшце, каб не выглядаць несправядлівым, пастанавіў, што калі знойдзецца ў гісторыі Фларэнцыі падобны выпадак, то маё пакаранне будзе такім самым, якое прымянілі мінулым разам. Дзень і ноч Валеці і ягоны бацька читалі старыя кнігі і нарэшце знайшлі апісанне такога самага здарэння. Пакаранне было наступным: адсячы забойцу левую руку, маёмасць адабраць, а самога яго асудзіць на вечнае выгнанне. Я не хачу апісваць вам той страшны час, калі стаяў я на рынкавым пляцы і бачыў на калодзе сваю руку, а потым мая ўласная кроў хлынула мне на ногі!

Валеці ўзяў мяне ў свой дом, і я жыў там, пакуль канчаткова не ачуняў. Пасля ж ён даў мне даволі значную суму грошай для падарожжа, бо ўсё, што зарабіў я цяжкой працай, стала здабычай суда. З Фларэнцыі я накіраваўся ў Сіцылію, а адтуль на першым жа караблі – у Канстанцінопаль. Я спадзяваўся на тыя грошы, што пакінуў сябру, а таксама папрасіўся пажыць у яго некаторы час. Аднак якім было маё здзіўленне, калі ён спытаўся, чаму я не хачу пасяліцца ў сваім уласным доме! Аказваецца, нейкі іншаземец набыў на маё імя дом у грэцкім квартале і сказаў суседзям, што і сам я прыеду неўзабаве. Не марудзячы, я пайшоў туды разам з сябрам і быў радасна сустрэты ўсімі маімі знаёмымі. Адзін стары купец перадаў мне ліст, які пакінуў тут той, хто купіў для мяне дом.

Я прачытаў: “Цалёўкас! Дзве рукі будуць нястомна клапаціцца, каб ты не заўважаў страты адной. Дом, у якім ты знаходзішся, а таксама ўсё, што ёсць у доме, належыць табе. Акрамя таго, штогод ты будзеш атрымліваць суму, дастатковую, каб належаць да самых багатых людзей твайго народа. Павер, я больш няшчасны, чым ты”. Я мог здагадацца, хто напісаў гэты ліст, ды і стары купец на маё пытанне адказаў: “Гэта быў мужчына, здаецца, франк, ён насіў чырвоны плашч”.

Усё сведчыла пра тое, што незнаёмец не зусім быў пазбаўлены высакароднага ладу думак. У маім новым доме ўсё было ўладкавана найлепшым чынам, а тавары ў лаўцы былі нават лепшымі за страчаныя.

З таго часу мінула ўжо дзесяць гадоў. Больш па старой звычцы, чым з неабходнасці, выпраўляюся я ў гандлёвыя падарожжы, аднак ніколі больш не наведваў краіну, дзе стаў такім няшчасным. Штогод я атрымліваю тысячу залатых, і хоць гэта, прызнаюся, цешыць мяне, няшчасны незнаёмец павінен ведаць, што ягоныя грошы не могуць выкупіць смутак маёй душы, бо назаўжды будзе жыць у ёй жудасны вобраз забітай Б’янкі.

Цалёўкас, грэцкі купец, скончыў сваё апавяданне. Усе слухалі яго з вялікім спачуваннем, асабліва ж узрушаным выглядаў іншаземец, і Мулею нават здалася, што ён выціраў слёзы. Доўга разважалі яны пра гэтую гісторыю.

“Вы, напэўна, ненавідзіце гэтага незнаёмца, праз якога страцілі найвысакароднейшую частку цела ды яшчэ ледзь не развіталіся з жыццём?” – спытаўся іншаземец.

“Раней і праўда былі часы, калі маё сэрца вінаваціла яго перад Госпадам за тое, што ён распаліў ува мне гэты смутак і атруціў усё маё жыццё, ды я знайшоў суцязэнне ў веры маіх дзядоў, а яна вучыць нас любіць ворагаў нашых. Да таго ж гэты чалавек сапраўды больш няшчасны, чым я”.

пераклад з нямецкай – Натамя Давыдоўская

